

9. Остюченко С. М. Модернізація соціал-демократичної парадигми в контексті конвергенції ідеологій: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / С. М. Остюченко; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2003. – 16 с.
10. Павлів В. Галичині потрібен лівий політичний рух [Електронний ресурс] / В. Павлів // Режим доступу: http://mytusa.org/index.php?option=com_content&view=article&id=95:galychyni-potriben-livuj-politychnyj-ruh&catid=36:kolonka-moderatora&Itemid=112
11. Перегуда Є. В. Політичні доктрини лівих партій України в сучасній період: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Є. В. Перегуда; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2002. – 16 с.
12. Позачергові вибори до Верховної Ради України у 2007 році [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>
13. Результати місцевих виборів у 2010 році [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vm2010/wp001>
14. Стаценко О. С. Партії і партійні системи у сучасному демократичному процесі: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / О. С. Стаценко; Тавр. нац. ун-т ім. В.І.Вернадського. – Сімферополь, 2004. – 17 с.
15. Якушик В. М. Становлення потенційних носіїв ефективних програм суспільно-політичного розвитку (деякі концептуальні аспекти проблеми) // Відродження соціал-демократії в Україні: можливості і перспективи / Під ред. М. В. Поповича. – Київ, 1997. – С. 49-66.

УДК 32:008(4УКР)

*Гаврилюк Дмитро Юрійович,
аспірант Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ АБСЕНТЕЇЗМ: ПОЛІТОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ, СПЕЦИФІКА РИЗИКУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню та теоретичному обґрунтуванню специфіки практичних проявів у політичному житті українського суспільства ризиків електорального та політичного абсентеїзму.

Ключові слова: абсентеїзм, електоральний абсентеїзм, політичний абсентеїзм, політична апатія, політична інфантильність, електоральна пам'ять .

Статья посвящена исследованию и теоретическому обоснованию специфики практических проявлений в политической жизни украинского общества рисков электорального и политического абсентеизма.

Ключевые слова: абсентеизм, электоральный абсентеизм, политический абсентеизм, политическая апатия, политическая инфантильность, электоральная память.

The article investigates the theoretical grounding and specific practical manifestations in the political life of Ukrainian society and political risks of electoral absenteeism.

Keywords: absenteeism, electoral absenteeism. Political absenteeism, apathy, political infantilism, electoral memory.

Актуальність дослідження. Історія вчить, а тому її уроки цінні незважаючи на плин часу взагалі, а й політичного моменту зокрема. В політичній думці Стародавньої Греції, знаним сучасникам є теза Арістотеля про те що лише в державі повністю реалізується потяг людей до спільного життя, закладений в них від народження. Як твердив цей філософ, людина " за природою своєю є істота політична". Бо тільки завдяки прагненню об'єднання, спільними діям, люди можуть гуртом забезпечувати собі достойне життя. Від так з'являється необхідність у суспільному ("державному") співіснуванню. Цей Арістотелів підхід на нашу думку був співзвучним із наступним переконанням легендарного Перікла: "Якщо хтось не хоче брати участі у суспільних справах полісу, то це вказує не на скромність його, а на те, що він є трутень".

На нашу думку пересторога, ревносно яку описує Перікл і власне сам Арістотель про те що лише спільними зусиллями на базі держави громадяни можуть зреалізувати практичне втілення пріоритету достойного життя є своєрідною критичною оцінку стану загальної політичної апатії серед різних суспільних верств та їх песимістичних пересторог щодо особистої участі в політичних процесах.

Цікаво, що до сих пір в українській політичній публіцистиці деінде ще культивується така ідейна максима, буцімто українці до сих пір використовують лише принцип " моя хата скраю..." та є носіями менталітету байдужості і "психологією конформізму", що характерно для народів колишнього СРСР [1]. Звичайно такі політологічні умовиводи мають право на існування,але на нашу думку це насамперед поверхневий аналіз питання про електоральний абсентеїзму в Україні. На нашу думку відповіддю на не просте питання про причинність змонтованість абсентеїської форми політичної поведінки в суспільно - політичних відносинах є по - перше споживацький підхід як держави до своїх громадян в частині як засилля податкового тиску, обмеженості гарантії забезпечення економічних, соціальних, культурних та політичних можливостей, так і політичних агентів по відношенню до своїх виборців в аспектах масового підкупу виборця, "скуповування" їх голосів, інвестуючи чималі матеріальні ресурси в свої виборчі округи лише на передодні виборчого процесу. А по - друге,самі громадяни зважаючи на непросту, соціальну, демографічну, політико-економічну ситуацію в країні перевантаженні проблематика ми із неполітичних сфер,які не дають достатньо широко бути учасником політичної комунікації між собою та політичним середовищем. таким як питання невизначеності їх соціального статусу, економічної незалежності, фінансової спроможності, екологічного статусу навколишнього середовища, без привілейованого доступу до якісної освіти, безпечного введення бізнес проектів із одночасною безвихіддю по особистій участі в корупційних схемах.

Певна річ, і ми з цим погоджуємося, що наш політологічний первинний висновок по питанню причинності не лише електорального, а й політичного абсентеїзму, як ухиляння від участі в політичному житті суспільства є дискусійним і заслуговую на зворотні критичні зауваження зі сторони експертного, політологічного середовища.

Проте, для початку і відповідно на продовження аналізу теми статті, задамось риторичним питанням. - А чи можна вважати абсентеїзм загрозливим явищем для держави? З одного боку, в політологічних наукових колах є теза, про те що існування проблеми абсентеїзму свідчить, що в індивіда є право вибору тієї лінії поведінки, що відповідає його інтересам, але також і те. що – абсентеїзм, поза сумнівом, є свідомим індиферентності людей до виборів, політичних подій, політичного життя (голосуваннях, виборчих кампаніях, акціях протесту, діяльності партій, груп інтересів, тощо), втрата інтересу до політики і політичних норм, політична апатія” [2]. З іншого боку, наші глибокі переконання, феномен електорального абсентеїзму є політичним викликом для сучасних держав, що розбудовують демократичній політичній устрій держави. До практичних виявів абсентеїзм спонукає наявність та законна чинність конституційної норми про праву, а не обов'язок громадянина приймати участь у виборчому процесі.

Поглянувши на абсентеїзм в Україні, можна побачити, що це явище набирає обертів.

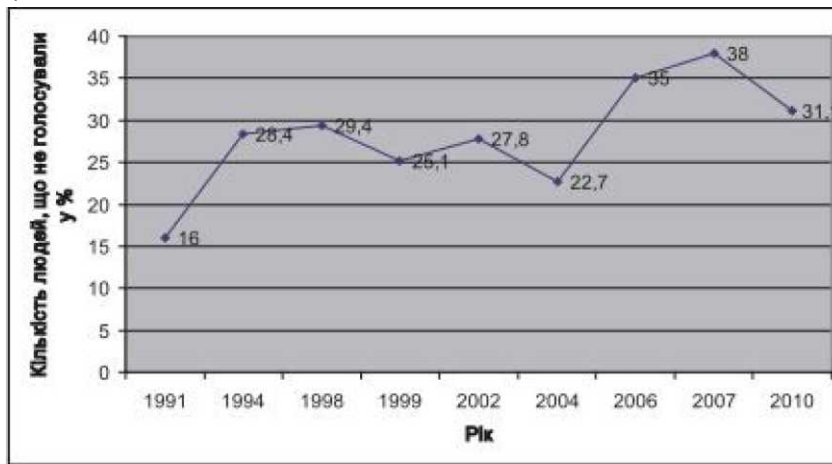

Рис. 1.

Аналізуючи графік (Рис. 1) ми бачимо, що починаючи з 1991 року, коли був проведений Всеукраїнський референдум про проголошення незалежності України, кількість громадян, які беруть участь у голосуванні поступово зменшується. Так на референдумі 1991 року участь у виборах взяло 84% виборців, парламентських виборах 1998 року - 70,6 %, Президентських виборах 1999 року - 74,9 %, Президентських виборах 2010 року - 68,9%.

Динаміка ж електорального абсентеїзму на виборах до Верховної Ради, має однозначний тренд до зростання. За шість виборчих циклів до парламенту, абсентеїзм в Україні зріс у двічі. Якщо у виборах 1994 року кількість неявки сягала 24,1%, то вже на виборах в 2007 році неявка зафіксована на рівні 42%. Це означає, що трохи менше половини від всієї кількості громадян, що мають право голосу не користуються цим правом.

Показово є те, що вітчизняні політологи на перший погляд вважають, що нічого загрозливого в такій ситуації немає і наводять, приклад в країнах розвинутої демократії США, Франція неявка де сягає 50%, а подекуди і більше. Але мало хто вважає це проблемою. Економічна система у цих країн набагато розвиненіша, демократичні свободи на високому рівні та є не припустимими цінностями для ігнорування відповідною обраною політичною владою та урядом. То чому ж абсентеїзм на заході це природно, а в Україні – небезпечно?

Вся річ в тому, що в Україні поруч з електоральним абсентеїзмом присутній політичний. Електоральний абсентеїзм в тих же США знаходиться на досить високому рівні. Але у ньому немає політичної складової. Американські громадяни, крім голосування, використовують й інші форми політичної діяльності. Роз'яснення свого політичного вибору (32%), грошові пожертвування для проведення виборчої кампанії (12%), наклеювання політичної символіки на автотранспорт (12%), участь у мітингах, політичних ходах та демонстраціях (8%). Близько 4% є членами політичних клубів або працюють в політичній партії [3,с. 22]. Чого вартий рівень їх організаційної та політичної підготовки і роботи з конкретним виборцем цілих кадрових штатів професійних агітаторів, а не імітаторів агітаційної кампанії, як це відбувається повсюдно в Україні напередодні парламентських виборів до ВРУ.

Очевидно, що в західних демократіях переважна більшість громадян політично активні. Значна частина ігнорує вибори. Але це не заважає їм об'єднуватись в групи за інтересами для відстоювання своїх політичних позицій. Досить часто можемо спостерігати масові акції протесту, мітинги, демонстрації. Громадяни не відсторонюються від політики, а навпаки модерують її, і не пробачають цинічного ставлення до своїх

конституційних прав і свобод, як громадян. В разі незгоди з діями політиків висловлюють свою громадянську позицію.

Але українські електоральні реалії свідчать про інше суспільне позиціонування. Як неоднозначно свідчать результати соціологічного зрізу проведеного Фондом "Демократичні ініціативи" імені І. Кучері, що відбувся з 10-15 серпня 2012 року було виявлено суттєві зміни у скороченні показників позитивної відповіді респондентів на питання про значимість критеріїв відбору депутатів до ВРУ від свого округу. Згідно з даними опитування на серпень 2012 р. лише 27 % (в порівнянні з груднем 2011 р. - 31,7%) будуть вибирати по пропозиціям кандидата щодо реформ в Україні; 28,4 % будуть апелювати до особистих якостей кандидата (в порівнянні з груднем 2011 р. - 37%) і 30,7 % його відповідності принципу чесності та непричетності до корупції % (в порівнянні з груднем 2011 р. - 32,7%) [4].

Вище наведені дані свідчать про нехай і не стрімке, але регресивну модифікацію ціннісних пріоритетів українців по відношенню до кандидатів в депутати ВРУ.

До теми статті варто зазначити, що електоральний абсентеїзм не означає, проте, повного виключення людини з поля політичних владних відносин, оскільки вона, як правило, залишається законослухняним громадянином, добросовісним платником податків. Позиція неучасті, зайнята людиною, стосується лише тих видів політичної діяльності, де вона може якимось чином виявити себе як активна особа: висловити свою думку, показати свою прихильність якійсь групі або організації, визначити своє ставлення до того або іншого кандидата в депутати парламенту тощо [5].

Західна політична наука хоч чітко і дає обґрунтування умов появи феномену абсентеїзму, а саме тоді, коли зникає зовнішній примус до політичної діяльності, коли в людини з'являються право і реальна можливість утриматися від політичних дій. Проте ми маємо свою точку зору, щодо мотивів до політичного (а також виборчого) вияву феномену електорального і політичного абсентеїзму, але з інтерпретацією до українського політичного стану справ.

На нашу думку мотивами пробудження реального вияву в публічних політичних та електоральних практиках громадянами є: 1) коротка електоральна пам'ять українських виборців, що не модерують віхи політичного та ідейного зростання конкретного політика чи партії, акцентуючи свою увагу лише на перед виборчим електоральними емоціями, які певним чином продукуються - якісною, але і цинічною політичною агітацією та пропагандою; 2) поширеність в громадській думці стереотипних умовиводів про незначимість особистого голосу кожного виборця, його персональною електоральною зваги; 3) електоральна та власне громадянська зневіра у вибори як ефективний механізм якісного та концептуального оновлення політичної еліти; 4) розуміння виборців про закритість політичного класу для реалізації його представниками національних, тобто народних, а не лише особистих інтересів; 5) декларативна політична відповідальність у вищих політичних структурах та ешелонах влади, що не конвертується на практиці у автоматичний відхід політиків та державців, що не виправдав суспільних очікувань та не зуміли в чітко окреслений попередній електоральний період зреалізувати взяти на себе політичні, державні зобов'язання перед виборцем.

В такому разі ми маємо одразу визначити крім мотиву до практик електорального та політичного абсентеїзму, ще й їх ризики, які вони породжують, і які в результаті досить суттєво впливають на пост електоральну політичну ситуацію в країні, рівень легітимності політичних інститутів, інститут виборів.

Отже до ризиків політичного абсентеїзму в Україні слід віднести: 1) укорінення у суспільних настроях загальної політичної апатії, опосередкованого політичного відчуження від партійних, урядових закликів до політичної мобільності та широкої участі не лише у виборчому процесі, а й в процесах впливу на владу; 2) небезпека культивування політичної пасивності, а є поживним ґрунтом для виникнення та існування не тільки

абсентеїзму, а й політичного та правового нігілізму, які в свою чергу породжують зневіру громадянина до політики, закону, законодавства, влади, держави, тощо [6]; 3) політичний абсентеїзм призводить до зменшення кількості виборців на час електоральних процесів і ставить під загрозу результати виборів; 4) втрачається інтерес до політики. У той час коли частин населення старшого покоління (радянського виховання) поголовно бере участь у виборах і обирає молоді, її майбутнє; 5) можливість збереження та непорушності одіозних норм національного електорального законодавства, що в свою чергу не враховують правове гарантування виборчих прав кожного виборця; 6) часта, системна поява на час електоральних циклів політичних партій, блоків, що носять характер тимчасового політичного утворення [7]; 7) політичний абсентеїзм наносить сильний політичний урон самій державі, адже за відсутності ефективних інститутів, працездатної політичної системи і необхідного набору базових цінностей, результатом демократичних виборів є формування легітимних, але абсолютно безпорадних структур; 8) політичний інфантилізм українських виборців, в аспектах невміння своєчасно прийняти виважена політичне рішення і брати відповідальність за свій електоральний вибір; 9) карт-бланш для приходу до державного й політичного керівництва - політичних посередносте й, пристосуванців, плутократія а й навіть авторитарних лідерів - команд; 10) як варіант, монополізація і подальша сакралізація державної влади силами та потужностями політичними елітами, які не мають оптимальної суспільної підтримки .

Щодо ризиків, які може викликати вже електоральний формат політичної практики, абсентеїзм є на нашу думку наступні речі: 1) зростання серед виборців протестів та незадоволення політичним вибором і відчуттям безкорисності політики; 2) збереження в статичній незмінності позиції виборця про неможливість проведення в Україні чесних виборів [8]; 3) подальше послаблення соціальних зв'язків у суспільстві, які могли б забезпечити зовнішнє заохочення голосувати, а також підвищити відчуття значущості виборів; 4) електоральний абсентеїзм - це "ідеальна" платформа для паразитування в партійному політичному житті країни, партій та рухів що закликають громадян бойкотувати саме вибори; 5) ризик повторення на вітчизняних теренах наступних електоральних фактів із політичного життя РФ, а саме , наприклад щоб вибори депутатів Державної Думи Федеральних Зборів РФ вважати такими, що відбулися, достатньо явки на виборчі дільниці більше 25% зареєстрованих виборців, тобто внесених у виборчі списки. Вибори Президента РФ вважаються такими, що відбулися при реєстрації на виборчих дільницях більше 50% виборців. Однак якщо перший тур не виявив переможця, у другому турі вибори вважаються такими, що відбулися при будь явку виборців; 6) до влади можуть прийти персоналії, що мають низькі не лише політичні рейтинги, а й суспільно - політичні показники (авторитетність, легітимність і професійність); 7) вибори перестають бути механізмом оновлення політичної еліти та класу; зменшується вірогідність що якісно зміниться стратегія державного управління. До того ж чинним є ризики комерціалізації виборів як інституту прямої демократії та виборчого процесу як прагматичного трансформаційного процесу політичного порядку денного в країні.

Ми вважаємо, що політичний та електоральний абсентеїзм це не вирок вітчизняній виборчій системі, це її симптоми, які будуть і надалі негативним чином впливати на електоральні позиції та настрої виборців. Якщо ні держава в особі - представників політичної еліти в обох політичних таборах - влади і опозиції з одного боку не досягне консенсусу щодо прагматичних змін у виборчому законодавстві та проведення легітимних державотворчих реформ, а й виборці, які не перестануть зловживатимуть своїм беззаперечно конституційним обов'язком приймати участь у виборах і проводити натомість свою "електоральну люстрацію" потенційних кандидатів до "владного олімпу" - абсентеїзм буде стабільно однією з форм політичної протестної поведінки, а й частиною політичної культури українського суспільства .

Ми вважаємо всі гравці " політичної кухні" мають зняти маски політичного абсурду, перестати цинічно себе виправдовувати за свої минулі політичні прорахунки.

Негайне створення експертних комітетів, груп для розробки і подальшої імплементації у парламенті законопроектів, що фактично будуть правовою базою та гарантією проведення в Україні реформи місцевого самоврядування та реформи адміністративно - територіального устрою. Жодне політичне зволікання чи гаяння політичного моменту проведення даних реформ є неприпустимим, бо інакше як державним злочином це не назвеш.

І на сам кінець , пригадаймо просто народну істину, - людина саме є ковалем свого щастя. Якщо виборець в Українській державі воліє бути не другорядною чи навіть третьорядною ланкою в політичній ієрархії, він має відмовитись від електорального песимізму, потреби в політичному та економічному патерналізмі. виборець має собі взяти за правило цінувати себе як громадянина країни, як виборця , виборчий голос якого не продається, який є вирішальним на кожній "електоральній баталії", які б не були на них представленні палкі герої - романтик української держави .

Література:

1. Коваль Р. Абсентеїзм в Україні та країнах розвиненої демократії [Електронний ресурс] / Р. Коваль. - Режим доступу: <http://euroatlantica.info/index.php?id=5311>
2. Политология: Учеб. Пособие для тех. ун-тов / Под ред. М.А. Василика. - СПб: Издательський дом "Бизнес Пресса", 1999.
3. Лоуренс ЛеДюк. Учасницька демократія: референдуми у теорії та на практиці :[навчальний посібник] / ЛеДюк Лоуренс. - Х.:Центр Освітніх Ініціатив, 2002. – С.22
4. Вибори-2012: за кого і чому збираються голосувати виборці на мажоритарних округах? [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/homu-mazhoritarnih-okruga.htm>
5. Лопушинський І.П. Абсентеїзм як чинник виборчого процесу в сучасній Україні [Електронний ресурс] / І.П. Лопушинський. - Режим доступу: <http://www.ipo.org.ua/news/1362/>
6. Заєць Н. Феномен абсентеїзму в умовах становлення демократичного суспільства в Україні / Н. Заєць //Юридична Україна. - 2008. - №9. - С. 5.
7. Ильин И. А. О сущности правосознания / И.А. Ильин. - м.: Рагор, 1997.
8. Шведа Ю.Р. Партії та вибори: енциклопедичний словник / Львівський нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Phil/slovnyk_shveda/!partiji_i_vybory_slovnyk.htm